

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social - Politice
Școala Doctorală, Domeniul Sociologie

**PRACTICI DE CONSUM ȘI PRODUCȚIE
CULTURALĂ ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL**
Rezumatul tezei de doctorat

Conducător științific:
Prof. univ. dr. **Mihai Dinu GHEORGHIU**

Doctorand:
APOSTOL Alexandru-Cosmin

**Iași
2016**

CUPRINS

Listă figuri (tabele și grafice) /4

Introducere /8

Capitolul I. ASPECTE INTRODUCTIVE PRIVIND CULTURA ȘI ANALIZA PRACTICILOR CULTURALE /15

I.1. Definiții ale culturii /15

I.2. Diferențieri specifice între studiile culturale, sociologia culturii și sociologia culturală /18

I.3. Perspectiva structuralist-constructivistă asupra analizei practicilor culturale /21

I.4. Alte aspecte sociologice privind analiza practicilor culturale /26

I.5. Cercetări privind practicile culturale /30

I.5.1. *Cercetări desfășurate în România* /31

I.5.2. *Cercetări desfășurate la nivel internațional* /38

Capitolul II. PRACTICI DE CONSUM CULTURAL ȘI CADRE DE MANIFESTARE A CREATIVITĂȚII ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL /41

II.1. Aspecte generale privind conceptul de socializare /41

II.2. Funcțiile școlii /43

II.3. Clasa școlară și grupul mic /44

II.4. Curcurile și grupurile de elevi /45

II.5. Efecte ale activităților extrașcolare/ extracurriculare asupra dezvoltării tinerilor /47

II.6. Creativitatea în rândul elevilor. Aptitudini și abilități /53

Capitolul III. IMPACTUL NOILOR TEHNOLOGII ASUPRA PRACTICILOR CULTURALE ALE TINERILOR /56

III.1. Principalele caracteristici ale nativilor digitali /56

III.2. Statistici privind utilizarea computerelor și a Internetului în rândul tinerilor din România /59

III.3. Social media – instrument de promovare a instituțiilor culturale/62

III.4. Aspecte generale privind utilizarea mijloacelor digitale în mediul educațional /65

III.4.1. *Analiză exploratorie privind utilizarea social-media în unitățile liceale de învățământ din mediul rural (județul Iași)* /66

Capitolul IV. STUDIU CANTITATIV PRIVIND PRACTICILE DE CONSUM ȘI PRODUCȚIE CULTURALĂ ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL/69

Metodologia cercetării cantitative /69

ANALIZA ȘI INTERPRETAREA DATELOR /75

IV.1. Structura socio-demografică a populației studiate /75

IV.2. Percepțiile tinerilor privind cultura /80

IV.3. Practici de consum cultural și de petrecere a timpului liber în rândul tinerilor /86	
IV.3.1. <i>Pasiunii cultural-artistice ale tinerilor practicate în mod organizat</i> /121	
IV.3.2. <i>Implicarea civică a tinerilor</i> /124	
IV.4. Influența „noilor tehnologii” asupra comportamentului cultural al tinerilor /129	
IV.4.1. <i>Studiu de caz privind obișnuințele de lectură ale tinerilor. Cărți tipărite vs. eBook</i> /133	
IV.4.2. <i>Modalități de utilizare și percepții ale tinerilor privind Internetul și social media</i> /134	
IV.5. Valori, principii, perspective educaționale și profesionale. Aspecte generale /142	
IV.6. Concluzii generale ale anchetei cantitative /145	
Capitolul V. STUDIU CALITATIV PRIVIND IMPLICAREA TINERILOR ÎN ACTIVITĂȚI EXTRACURRICULARE ȘI EXTRAȘCOLARE /153	
Metodologia cercetării calitative /153	
Cadrele interviurilor /158	
ANALIZA TEMATICĂ A INTERVIURILOR /168	
V.1. Cultura din perspectiva elevilor /169	
V1.1. <i>Importanța acordată culturii în rândul tinerilor</i> /172	
V.2. Rolul școlii în promovarea activităților cultural-artistice și educaționale /174	
V2.1. <i>Modalități de îmbunătățire a participării/ implicării elevilor în activități cultural-artistice și educaționale</i> /177	
V.3. Percepțiile adolescenților privind funcțiile Internetului și ale rețelelor de socializare /181	
V.4. Apariția pasiunilor cultural-artistice /186	
V.4.1. <i>Influențe și roluri ale agenților educativi în susținerea dezvoltării pasiunilor cultural-artistice</i> /190	
V.4.2. <i>Cadre actuale de manifestare a pasiunilor cultural-artistice</i> /201	
V.5. Aspiratii și perspective educaționale și socio-profesionale /204	
V.6. Concluzii generale ale studiului calitativ /222	
Rezumatele interviurilor. Studii de caz /227	
Concluzii generale și recomandări /273	
Bibliografie /278	
Anexa 1 – Model acord de colaborare încheiat cu unitățile de învățământ /290	
Anexa 2 – Model chestionar /293	
Anexa 3 – Model acord susținere interviu părinte sau tutore legal /297	

În perioada iunie 2014 – decembrie 2015 am fost bursier doctorand în cadrul proiectului „Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate”, POSDRU/159/1.5/S/133652, beneficiar Universitatea „Alexandru-Ioan Cuza” din Iași

Scopul oricărui demers empiric este acela de a crea cunoaștere și de a oferi elemente și ipoteze noi în universul domeniului cercetat, contextualizate și actualizate la realitatea socială studiată. Astfel, prin intermediul tezei de doctorat – *Practici de consum și producție culturală în mediul educațional*, mi-am propus să evidențiez caracteristicile comportamentului cultural al adolescenților din municipiul Iași, respectiv să relievez factorii ce îi determină sau i-ar putea determina pe tineri să se implice în diverse activități cultural-artistice și educaționale. Printr-un asemenea studiu acord credit opiniilor și percepțiilor adolescenților legate de fenomenul cultural, cu atât mai mult cu cât sunt parte integrantă din proiectele culturale derulate în mediul educațional. De altfel, în articolul 12 din *Drepturile Copilului* se specifică faptul că minorii au dreptul de a-și exprima opiniile asupra problemelor care îi privesc în mod direct¹.

Obiectivul principal al cercetării cantitative pe care am efectuat-o a fost cel de a identifica, la nivel general-descriptiv, prin intermediul unei anchete desfășurate în primul trimestru al anului 2015 pe un eșantion compus din 815 liceeni, principalele practici de consum și producție culturală existente în rândul elevilor din cinci unități de învățământ din municipiul Iași². Pe acest fond, concluziile studiului mi-au permis reformularea și aprofundarea tematicilor prin intermediul unei anchete de tip calitativ. Obiectivul central al celui de-al doilea demers empiric, derulat un an mai târziu, și care a cuprins 15 interviuri semi-directive, îl reprezintă studierea dintr-o

¹ ***,*Convenția cu privire la drepturile copilului*, accesată online: http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf, la data de 10 decembrie 2013.

² Unitățile de învățământ eșantionate sunt: două din filiera teoretică: Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir” și Colegiul „Costache Negruzzi”; două din filiera tehnologică: Colegiul Tehnic „Gheorghe Asachi” și Liceul Tehnologic „Petru Poni” și unul cu specific economic - Colegiul Economic Administrativ.

perspectivă analitică a factorilor care îi motivează pe tineri să se implice în proiecte și activități cultural-artistice și educaționale. Ancheta prin interviu a contribuit la cunoașterea unor aspecte de profunzime și a permis trasarea unei imagini de ansamblu cu privire la tema studiată. Astfel, prin studiul întreprins, am vizat elevii nu numai din postura lor de consumatori de bunuri sau activități culturale, ci și din cea de producători și difuzori/ promotori sau chiar exponenți ai unor practici cultural-artistice și educaționale.

Justificarea unui asemenea demers constă în faptul că prin îmbinarea anchetei cantitative cu cea de tip calitativ se trece într-un alt plan, axat pe analizarea într-o manieră comprehensivă a elementelor care îi determină pe adolescenți să se implice în cadrul unor proiecte și activități cultural-artistice și educaționale.

Unul din punctele de interes ale studiului îl reprezintă grupurile cultural-artistice consacrate tinerilor situate atât în mediul școlar, cât și în afara acestuia, care odată cu trecerea timpului se consolidează, dezvoltând structuri de reprezentare și reproducere. Astfel, acestea de cele mai multe ori nu au fost și nu sunt ocazionale, ci îi pot orienta pe tineri într-o veritabilă angajare în câmpul cultural. Sub acest aspect, o miză importantă a cercetării întreprinse a reprezentat-o identificarea motivațiilor tinerilor de a acorda diverse resurse pentru acumularea de capital cultural și de a vedea dacă sistemul individual de valori și aspirații la care se raportează este cel care le motivează actele.

Teza de doctorat intitulată *Practici de consum și producție culturală în mediul educațional* este structurată în cinci capitole principale, primele trei fiind consacrate sintetizării și analizei comparative a unor teorii și concepte utile cercetării empirice pe care am desfășurat-o. Astfel, prin

intermediul fundamentării teoretice preliminare am evidențiat o serie de aspecte privitoare la modul în care științele socio-umane se raportează la conceptul de cultură.

În incipitul **capitolului I**, *Aspecte introductive privind cultura și analiza practicilor culturale*, am surprins faptul că dificultatea încadrării termenului de cultură într-o definiție unitară, capabilă să evidențieze multiplele sale valențe este una evidentă, antropologii încercând încă din secolul al XVIII-lea să identifice o potențială explicație exhaustivă a noțiunii (White 1959 [2009], 227 – 251). În acest sens poate fi evocat „inventarul” de definiții realizat de A. L. Kroeber și C. Kluckhohn (1952), care reușiseră să adune peste 160 de interpretări, clasificate după conținuturile lor în șapte categorii: definiții descriptive, istorice, normative, psihologice, structurale, genetice și incomplete. Un deceniu mai târziu, G. Rocher (1968) sublinia că termenul de cultură devenise odată cu trecerea timpului parte integrantă a sferei științelor socio-umaniste, existând însă variații multiple în ceea ce privește explicarea conceptului. În acest context, D. Cuche consideră noțiunea de cultură ca fiind „inerentă” în sfera științelor sociale, dovedindu-se „un instrument util în încercarea de a pune capăt explicațiilor naturalizante ale comportamentelor umane” (Cuche 2003,18).

Premisele studiului relației dintre *cultură* și *societate* își au originea în secolul al XIX-lea, când a fost inițiată în Marea Britanie o școală de gândire cunoscută sub numele de *Culture and Society* (Mattelart & Neveau 2014, 8-9). Studiul teoretico-empiric al acestei legături a început să fie aprofundat în a doua jumătate a secolului trecut pe fondul dezvoltării unor ramuri de cercetare precum „sociologia culturii”, „sociologia culturală” sau „studiile culturale”, fiecare contribuind la conturarea unor cadre proprii de analiză a rolului pe care îl are cultura în sfera

socială. Odată cu modelul teoretic și metodologic structuralist-constructivist propus de sociologul francez P. Bourdieu și cu fondarea la inițiativa lui R. Hoggart în anul 1964 a Centrului de Studii Culturale Contemporane din Birmingham (Centre for Contemporary Cultural Studies, C.C.C.S.), în Occident au fost create condițiile inițierii unor anchete ample ce au vizat identificarea legăturilor dintre stratificarea socială și practicile de consum cultural.

În finalul primului capitol am cuprins o sinteză de date și rezultate ale unor cercetări sociologice privind practicile de consum cultural, desfășurate atât în România, cât și în străinătate. Actualizarea permanentă a teoriilor legate de cultură și a perspectivelor privind caracteristicile practicilor de consum și producție culturală s-a putut realiza de-a lungul timpului prin demersuri empirice care au avut rolul de a contextualiza problematicile abordate, în funcție de terenul și caracteristicile populației studiate.

Capitolul al II-lea, *Practici de consum cultural și cadre de manifestare a creativității în mediul educațional*, propune o imagine de ansamblu a cercetărilor întreprinse pe terenul unităților școlare, având ca obiect principalele caracteristici ale practicilor de consum și de producție culturală din mediul educațional. Unitățile școlare, analizate de cele mai multe ori sub aspectul lor formal, instituțional, sunt abordate aici din perspectiva rețelelor *informale*, respectiv acele spații de libertate care stimulează creativitatea și în care tinerii și cadrele didactice, deopotrivă, socializează, își însușesc anumite elemente culturale sau valori, având loc practic un schimb de resurse simbolice între elevi și între elevi și profesori. Pornind de la o serie de precizări introductive privitoare la conceptul de socializare și principalele funcții ale școlii, sunt semnalate rolurile pe care le pot îndeplini *grupurile* sau *cercurile de elevi*,

respectiv activitățile extrașcolare/ extracurriculare în susținerea potențialului creativ al tinerilor.

Unitatea de educație constituie un veritabil câmp social, în care tinerii sunt poziționați și se poziționează la rândul lor în relațiile cu ceilalți prin intermediul diverselor practici (inclusiv cele culturale). Grupurile de creație sau de producție culturală pot fi considerate sub-câmpuri în cadrul școlii (Petersson 2004, 223). Acestea se bucură la rândul lor de o oarecare autonomie, fiind construite, mai mult sau mai puțin separat de programa școlară impusă și oferind tinerilor oportunitatea de a experimenta o zonă liberă în care își pot manifesta creativitatea. De remarcat ar fi că la nivelul unităților educaționale liceale din municipiul Iași există grupuri de inițiativă cultural-artistică, aflate sub coordonarea cadrelor didactice și în care tinerii cu aptitudini creative sunt încurajați să adere. În cadrul lor sunt demarate proiecte și activități extracurriculare în diverse domenii culturale: literatură/ eseu, teatru, muzică, dans, fotografie ș.a. Asemenea grupuri mobilizează un efectiv relativ numeros de liceeni și profesori. Ultima parte a capitolului prezintă unele inițiative guvernamentale și non-guvernamentale derulate atât la nivel local, național, cât și internațional care susțin implicarea elevilor în acțiuni cultural-artistice și educaționale.

Capitolul al III-lea, *Impactul noilor tehnologii asupra practicilor culturale ale tinerilor*, care încheie prima parte a lucrării, evidențiază impactul pe care îl au dezvoltarea „noilor tehnologii” și difuzarea tot mai răspândită la nivel global a Internetului asupra manierei în care tinerii înțeleg și se raportează la practicile culturale. Astfel, am examinat o serie de cercetări care au avut ca obiect modalitățile prin care „noile tehnologii” și new-media modelează atitudinile, valorile și

comportamentele culturale, ale tinerei generații (cunoscută și sub numele de *digital natives*)

În ultimele decenii, cercetătorii din sfera științelor socio-umane au devenit tot mai interesați atât de diviziunea digitală intergenerațională, cât și de maniera în care „noile tehnologii” influențează comportamentul cultural al agenților sociali și cum anume interferează cu practicile de consum și producție culturală deja existente. Revoluția digitală a adus profunde schimbări la nivelul practicilor de consum cultural, cu precădere în rândul tinerilor care dispun în asemenea circumstanțe de o viziune diferită comparativ cu generațiile anterioare asupra câmpului cultural (Octobre 2009). „Noile tehnologii” tind să modifice la nivel practic, dar și simbolic locul atribuit activităților culturale *tradiționale*, iar raporturile tinerei generații față de „cultură” s-au schimbat sub efectul unei mișcări de translație a ofertei culturale către mediul digital. Totodată, în partea finală a capitolului, am analizat o serie de „bune practici” de întrebuințare a rețelelor de socializare (*social media*) de către instituțiile culturale destinate publicului. Plecând de la o serie de considerații generale legate de maniera în care unitățile de învățământ se pot folosi de mijloacele digitale în vederea promovării activităților educaționale și cultural-artistice, am realizat o analiză exploratorie privind utilizarea *social media* în instituțiile școlare din mediul rural din județul Iași. Studiul a pornit de la premisa că gestionarea eficientă a unor rețele de socializare ar putea facilita comunicarea și colaborarea pe diverse paliere educaționale între elevi, părinți și cadre didactice. În aceste circumstanțe, *social media* poate fi un instrument util de răspândire a unor materiale didactice sau a unor informații relevante ce vizează activitățile extracurriculare (inclusiv pe cele cultural-artistice).

Demersurile teoretico-empirice prezentate în prima parte a lucrării au constituit importante puncte de plecare în trasarea cadrului cercetării pe care am întreprins-o, alcătuită din două anchete, una de ordin cantitativ (sondaj de opinie) și una de tip calitativ (interviuri semi-directive).

Rezultatele cercetării cantitative, prezentată pe larg în **capitolul al IV-lea**, *Studiu cantitativ privind practicile de consum și producție culturală în mediul educațional*, permit construirea unei imagini de ansamblu privind practicile uzuale de consum și producție culturală (consacrate/ tradiționale vs. *new media*) în rândul elevilor din municipiul Iași. Prin realizarea acestui demers empiric, mă înscriu în rândul unor cercetări anterioare coordonate de A. Netedu, realizate la nivel local în perioada 2006 – 2015³ și care au fost centrate pe stabilirea modelelor de comportament cultural adoptate de populația generală din Iași, precum și de unele subgrupuri specifice. În această parte a tezei, am analizat rezultatele anchetei de teren de tip cantitativ pe care am efectuat-o în perioada decembrie 2014 – martie 2015, în cinci unități de învățământ reprezentative din municipiul Iași, dintre care două cu specific teoretic (un liceu și un colegiu), două orientate pe filiera tehnică/ tehnologică (un liceu și un colegiu) și una axată pe o singură specializare – domeniul economic-administrativ. Populația studiată a cuprins 815 elevi proveniți din clasele IX – XII, chestionarul fiind auto-administrat – în prezența cercetătorului.

Accesul în unitățile de învățământ l-am realizat prin intermediul unui protocol de colaborare încheiat cu instituțiile vizate. În cadrul acestuia au fost menționate norme etice și

³ Adrian Netedu, 2006, *Studiu privind practicile de consum cultural și patrimoniul cultural al județului Iași*; 2011, *Practicile de consum cultural și brandul orașului Iași*; 2015, „*Atitudini, percepții, practici de consum cultural*”, cercetare efectuată la cererea Fundației „Iași – Capitală Culturală Europeană”

deontologice, drepturi și obligații ale partenerilor, informații cu privire la scopul și modul de diseminare a datelor colectate, toate prevederile fiind în acord cu obiectivele studiului.

Eșantionul de elevi a fost stratificat după o serie de variabile socio-demografice relevante pentru terenul de cercetare, printre criteriile principale de structurare numărându-se: genul respondenților, clasele de proveniență ale liceenilor și filiera specifică instituțiilor de învățământ cuprinse în anchetă. Din totalul respondenților, 57% dintre subiecți provin din mediul urban, în vreme ce 43% sunt originari din zone rurale. De asemenea, 47% sunt de gen masculin, iar 53% sunt de gen feminin, proporțiile fiind în acord cu structura socio-demografică a populației generale de tineri cu vârsta cuprinsă între 14 și 20 de ani. Ponderile populației investigate pe cele patru clase de studii analizate sunt echilibrate, amplitudinea maximă fiind de 4% (între numărul elevilor de clasa a X-a – 27% și al celor din clasa a XII-a – 23%). În ceea ce privește mediile școlare din anul precedent, am creat trei subgrupuri – medii sub 8, între 8 și 9 și peste nota 9, fiecare fiind prezent în eșantionul total într-o proporție echilibrată, situată în intervalul 32 – 35%.

Întrebările din cadrul chestionarului permit identificarea și aprofundarea unor aspecte ce țin de: maniera în care respondenții se raportează la conceptul de cultură, în sens extins; activitățile cultural-artistice și educaționale pe care obișnuiesc să le frecventeze tinerii; interesul acordat anumitor practici culturale sau/ și de petrecere a timpului liber; influența pe care o au preferințele de consum digital asupra comportamentului cultural al adolescenților; reprezentările pe care le au liceenii chestionați cu privire la un arhetip al tânărului implicat în numeroase acțiuni cultural-artistice și educaționale, axat spre acumularea de capital cultural,

angajarea directă a elevilor în activități cultural-artistice și practicile de producție culturală spre care sunt sau ar putea fi orientați ș.a.

În rândul liceenilor chestionați, cultura posedă semnificații pozitive, majoritatea conferindu-i o importanță ridicată. Cu toate acestea, la o examinare a reprezentărilor pe care le au elevii cu privire la domeniul cultural, am constatat că recunoașterea importanței capitalului cultural sau a culturii generale nu se regăsește în strategii de utilizare pragmatice, trădând o anumită distanță între reprezentarea „înaltă” a culturii și practicile lor culturale cotidiene. În acest sens, am evidențiat existența unui raport supraunitar între respondenții care au susținut că „nu este necesar să ai o cultură bună ca să te poți descurca în viață” și cei care au declarat o opinie contrară. Totodată, o altă majoritate care se degajă este cea tinerilor care percep faptul că domeniul cultural nu beneficiază de suficientă difuzare la nivel societal, nereprezentând în asemenea condiții o miză în viața socială.

Activitățile specifice culturii *înalte*, precum frecventarea spectacolelor de teatru, operă, operetă, balet sau a expozițiilor de arte vizuale, se plasează în partea de jos a ierarhiei consumului cultural în rândul elevilor chestionați, fiind depășite de mersul la cinema, la spectacole de muzică ușoară sau la evenimente sportive. Comportamentul de consum cultural al elevilor din municipiul Iași deține însă o specificitate aparte conferită de organizarea în ultimii ani de ample evenimente culturale, mediatizate la nivel național⁴, la manifestările cărora majoritatea acțiunilor sunt sau au fost cu participare gratuită. Totodată, acestora li se adaugă apariția

⁴ Festivalul Internațional al Educației (F.I.E.), Festivalul Internațional de Literatură și Traducere (F.I.L.I.T.), Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr (F.I.T.P.T.), Noaptea muzeelor

unor spații „neconvenționale” de manifestare culturală, sub forma teatrelor de cafenea sau studențești și a unor galerii ale tinerilor artiști, care beneficiază de cele mai multe ori de acces liber. De amintit ar fi și organizarea *Săptămânii altfel/ Să știi mai multe să fii mai bun!*, în timpul căreia unitățile de învățământ renunță la activitățile didactice *clasice* și angrenează tinerii în acțiuni culturale, multe dintre ele încadrabile în rândul tipului de consum cultural *înalt*. Cu toate acestea, după cum am subliniat anterior, nu este sesizabilă o apetență a adolescenților de a participa la asemenea activități, chiar dacă oportunitățile oferite sunt multiple, consumul de evenimente culturale *înalte* fiind preponderent ocazional. Din perspectiva principalelor caracteristici ale populației studiate, la nivel general, consumul cultural este mai ridicat în rândul fetelor, al tinerilor cu performanțe școlare ridicate, al celor care provin din mediul urban, respectiv în cazul adolescenților care învață în unități școlare orientate pe filiera teoretică. Plecând de la aceste rezultate, alături de măsurarea frecvenței participării la diverse evenimente culturale, am considerat dezirabilă și o analiză a interesului pe care tinerii susțin că îl manifestă față de acestea. Similar cu ierarhia activităților culturale frecventate în ultimul an de zile de elevii chestionați, pe primele poziții în ceea ce privește gradul de interes, cu procentaje de peste 50%, se situează practici specifice unei culturi *populare* sau de *masă*, excepție făcând „teatrul”. Chiar dacă nu sunt predominant consumatori de activități caracteristice unei culturi *înalte* sau *medii*, există un nucleu de elevi care se arată interesați de acestea, iar o posibilă explicație poate fi pusă pe seama faptului că nu au avut sau nu li s-a oferit ocazia să participe niciodată în anul precedent, lucru pe care l-am evidențiat în analiza datelor.

În pofida faptului că majoritatea elevilor au conferit o importanță ridicată culturii, rezultatele studiului au atestat că

nu mai puțin de un sfert dintre respondenți au menționat prin intermediul unei întrebări deschise că nu sunt interesați de nicio activitate culturală. Astfel, în rândul unor subiecți, există tendința manifestă de a aloca culturii o semnificație pozitivă doar la nivel declarativ sau de a asocia domeniul cultural preponderent cu dimensiunea sa non-materială, fără a avea un orizont suficient de extins de reprezentare a acestuia.

Dacă în privința practicilor culturale preferate de elevii chestionați au fost enumerate cu preponderență activități care întrețin o formă de sociabilitate, precum frecventarea cinematografului, a spectacolelor de teatru, operă, operetă, balet, a concertelor de muzică organizate în aer liber, a expozițiilor de arte vizuale etc., referitor la activitățile de petrecere a timpului liber agreate de liceeni, am sesizat o tendință de orientare a acestor practici către spațiul domestic, realizate în general la nivel individual: citit, activități digitale, ascultat muzică, vizionat filme, urmărit TV ș.a. Excepție fac însă activitățile de recreere care încurajează socializarea directă cu grupurile de egali (ieșiri sau plimbări), acestea având de altfel cele mai ridicate ponderi alocate. În schimb, numai unul din 20 de liceeni chestionați a declarat că își consacră cea mai mare parte a timpului lor liber pentru activități creative și artistice, precum scris, dansat, cântat, desenat ș.a.

În viziunea a două treimi din totalul elevilor chestionați, școala deține un rol determinant în formarea preferințelor individuale de consum cultural, familia și prietenii fiind menționați în puțin peste jumătate din cazurile analizate. Analizând legătura dintre gradul în care *părinții*, *prietenii*, respectiv *școala/profesorii* îi determină pe tineri să participe la diverse activități cultural-artistice și participarea/ practicarea anumitor activități cel puțin o dată în ultimul an de zile, se distinge faptul că există anumite asocieri semnificative din

punct de vedere statistic între variabilele analizate. Astfel, am avut posibilitatea să desprind anumite concluzii, precum: (*) tinerii sunt încurajați mai degrabă de *părinți* să meargă la spectacole de teatru, operă, operetă sau balet și la proiecții cinematografice; (*) în rândul adolescenților, este sesizabilă o influență venită din partea *prietenilor* în ceea ce privește frecventarea expozițiilor de pictură, grafică, sculptură, fotografie și a conferințelor unor personalități culturale; (*) *școala/ profesorii* dețin un rol important în orientarea tinerilor către lectură ș.a.

În vederea nuanțării imaginii pe care o au liceenii chestionați cu privire la tinerii implicați direct în diverse activități cultural-artistice și care participă constant la evenimente culturale, pe parcursul chestionarului am introdus un set de cinci afirmații, care împreună au format un indice statistic pe care l-am denumit „avantaje potențiale ale capitalului cultural” (APCC). Prin intermediul acestui indice, am evidențiat faptul că, din punctul de vedere al elevilor, capitalul cultural poate comporta pe termen lung o serie de efecte pozitive asupra performanțelor academice, traseului socio-profesional și chiar în ceea ce privește dobândirea unui capital economic. Totodată, un alt avantaj perceput este legat de capitalul simbolic, angajamentele asumate în domeniul cultural conferindu-i unui astfel de tânăr statutul de model, demn de a fi urmat de omologii săi.

După cum am punctat în prima parte a analizei, în cercetarea cantitativă pe care am realizat-o am vizat elevii nu numai din postura lor de consumatori de bunuri culturale, ci și din cea de producători și difuzori/ promotori sau chiar exponenți ai unor practici culturale. În acest context, aproximativ 16% din totalul elevilor chestionați au susținut că au o pasiune cultural-artistică pe care o practică într-un mod

organizat (într-un club sau asociație, primind meditații sau instrucție specializată din partea unui profesionist sau pedagog etc.). O zecime și-ar dori să-și dezvolte abilitățile pe plan cultural-artistic, iar 4% nu exclude posibilitatea de a-și cultiva din punct de vedere profesional respectiva pasiune.

În rândul elevilor ieșeni, „noile tehnologii” și implicit mediul online dețin un loc aparte în experiențele lor cotidiene, majoritatea având acces la computere sau la telefoane inteligente, conectate la rețeaua globală de Internet. De altfel, populația studiată în anchetele de teren pe care le-am desfășurat întrunește caracteristicile *nativilor digitali*, cu alte cuvinte a tinerilor care cresc conectați la mediul virtual și care dispun în mod curent și direct de oportunitățile oferite de evoluția tehnologică. Utilizarea intensivă a Internetului, consemnată și prin intermediul studiului pe care l-am efectuat, conduce la o relocare a practicilor de petrecere a timpului liber către spațiul domestic și la o individualizare a consumului cultural, tinerii având acces aproape instant la o gamă largă de bunuri digitale, precum muzică, filme, cărți, reviste ș.a. Totodată, procesul de socializare capătă o cu totul altă configurație, influențată de apariția rețelelor social-media ce permit interconectarea imediată a indivizilor, fiind astfel depășite barierele sociale sau spațio-temporale, care odinioară puteau să împiedice interacțiunile față în față. În cercetarea pe care am efectuat-o, am evidențiat că elevii eșantionați manifestă o predispoziție în a utiliza funcțiile de bază ale Internetului și ale rețelelor de socializare (căutarea de informații didactice, conversații cu prietenii, accesarea de siteuri care furnizează muzică, filme sau jocuri video ș.a.), fiind mai puțin orientați spre folosirea într-o manieră comprehensivă a mediului digital, ca un instrument de informare asupra evenimentelor organizate în proximitatea lor sau ca un mijloc de a-și contura perspective de dezvoltare

personală, în sensul căutării unor joburi sau oportunități de voluntariat potrivite vârstei lor. Realizând o conexiune cu tema centrală a cercetării pe care am întreprins-o, am observat că numărul tinerilor care caută informații despre acțiuni culturale la care ar putea participa în mod direct este de aproape două ori mai scăzut comparativ cu cei care au menționat că utilizează Internetul în vederea identificării unor noi prieteni în mediul virtual. Rezultatele au relevat astfel că majoritatea elevilor se regăsesc într-o etapă de descoperire sau/ și de exploatare primară a funcțiilor elementare pe care le presupune new-media, lucru ce poate fi explicat prin faptul că țara noastră se află în plin proces de tehnologizare, iar diviziunea digitală intergenerațională este încă situată la cote înalte, în contrast cu celelalte state ale Uniunii Europene. În rândul elevilor chestionați, am sesizat existența unui entuziasm (precoce) în evaluarea rețelelor de socializare, două treimi exprimându-și despre acestea o opinie pozitivă. Acest rezultat poate fi explicat tocmai prin plasarea tinerilor într-o fază de familiarizare, de cunoaștere preliminară a funcțiilor pe care le îndeplinesc rețelele de socializare, o parte semnificativă dintre ei eludând sau neconștientizând aspectele negative ce ar putea să transpară din utilizarea extensivă a social-media (răspândirea de informații personale, probleme de securitate online, cyberbullying, expunerea la conținuturi inadecvate ș.a.). De altfel, tendința generală de a enunța critici la adresa rețelelor se rezumă la o poziționare în oglindă a aspectelor negative cu cele pozitive (spre exemplu, pentru unii adolescenți folosirea rețelelor de socializare constituie o manieră optimă de a-și petrece timpul liber, în vreme ce pentru alții reprezintă o pierdere de vreme). Și mai puțini sunt cei care au menționat că rețelele de socializare reprezintă un teren propice pentru a-și dezvolta capitalul cultural (informații despre artiști, evenimente

culturale etc.) sau pentru a asimila noi cunoștințe generale în diverse domenii, fiind așadar exploatată componenta ce ține strict de socializare. Tocmai de aceea, ar fi dezirabilă elaborarea unor politici de educație digitală a tinerilor, astfel încât aceștia să conștientizeze atât beneficiile oferite de social-media, în special pe planul dezvoltării personale, cât și pericolele la care pot fi expuși printr-o utilizare inadecvată a rețelelor de socializare și a Internetului.

Un alt aspect important, pe care l-am evidențiat prin ancheta de teren, a fost cel legat de raportarea tinerilor la o serie de practici culturale tradiționale în opoziție cu cele specifice new media (digitale). În acest context, am identificat existența unui nucleu de elevi care susțin că preferă, spre exemplu, cititul cărților electronice, în detrimentul lecturării volumelor în format tradițional, tipărit. De altfel, acest aspect este analizat cu atenție în societatea actuală, fiind efectuate studii empirice care se preocupă de evoluția practicilor legate de citit pe fondul propagării tot mai mult în rândul populației a dispozitivelor și aplicațiilor care favorizează lectura în format electronic⁵. Totodată, unul din cinci elevi a declarat că ar prefera să vadă un spectacol de teatru, operă, operetă la TV sau pe calculator/ tabletă, în loc să-l vizioneze în mod direct, în cadrul unei instituții culturale. Chiar dacă aceste preferințe enunțate de elevii chestionați nu sunt neapărat cele care le motivează acțiunile, în sensul că nu toți cei ce au enunțat un răspuns sunt și consumatori de cultură *înaltă*, am subliniat că există o ușoară tendință manifestă a tinerilor de a trece în plan

⁵ A se vedea rezultatele barometrelor franceze intitulate *Barometre sur les usages du livre numerique* special concepute în vederea identificării profilurilor, practicilor, motivațiilor și intențiilor pe care le au cititorii de cărți în format electronic <http://www.sne.fr/enjeux/barometre-sur-les-usages-du-livre-numerique/>, accesat la data de 14 mai 2016.

secund practicile culturale *tradiționale*, alocând o importanță ridicată (cel puțin la nivel declarativ) celor în format digital.

Pe acest fond, comportamentele sociale și culturale ale tinerilor sunt marcate de o dinamică proprie, cu particularități specifice și separabile de ale altor categorii de vârste, iar o posibilă pistă de cercetare ulterioară ar fi legată de evidențierea modului în care expunerea de la vârste fragede la „noile tehnologii” reușește pe termen mediu sau lung să inducă anumite predispoziții de acumulare a unui capital cultural. Interesul pentru un asemenea studiu devine unul major, pe măsură ce asistăm la o mișcare de translație a practicilor de consum și producție culturală către mediul online, utilizându-se ca forme de comunicare și socializare „noile tehnologii”. În prezent, școlile promovează și susțin atât mijloacele tradiționale de consum și producție culturală, cât și pe cele specifice *new media* (pagini pe rețele de socializare, promovarea exclusiv pe siteuri proprii a unor evenimente, creații, galerii foto-video lansate în scop artistic etc.), contribuind practic la construcția identității socio-culturale a tânărului care vine în contact cu aceste informații.

Cercetarea privind practicile de consum și producție culturală în mediul educațional cuprinde, alături de ancheta de teren de tip cantitativ, un studiu calitativ derulat în perioada decembrie 2015-februarie 2016, demersul fiind prezentat pe larg în **capitolul al V-lea**, *Studiu calitativ privind implicarea tinerilor în activități extracurriculare și extrașcolare*.

Pentru a realiza studiul sociologic, am reluat colaborările cu instituțiile de învățământ care au sprijinit realizarea cercetării cantitative, fiind selectați pentru interviurile de tip semi-directiv 15 adolescenți (cinci băieți și zece fete) cu vârste cuprinse între 15 și 19 ani, care au

preocupări în domenii precum artele performative, artele vizuale, literatură, scris și lingvistică, respectiv sport.

Parteneriatul cu cele cinci unități școlare s-a derulat în condiții optime, cercetarea având parte de un feedback pozitiv din partea acestora. Chiar dacă elevii au fost desemnați direct de instituțiile școlare partenere, aceștia au întrunit – în majoritatea situațiilor – condițiile de includere în eșantionul studiului.

Cele 15 interviuri semi-directive, cu o durată cuprinsă între 50 și 149 de minute, au avut loc în una sau două etape, în funcție de disponibilitatea tinerilor și a locațiilor de interviu stabilite de comun acord între părțile implicate, în sediile unităților de învățământ (săli de clasă sau cabinete de specialitate).

La fel ca în cazul demersului cantitativ, am avut în vedere selectarea unui grup eterogen de subiecți, proveniți din medii sociale diferite, cu un istoric familial divers – sub aspect socio-profesional, și care urmează specializări educaționale axate atât pe filiera teoretică (profil uman sau real), cât și pe cea tehnică/ tehnologică, vocațională sau economic-administrativă.

Principalele obiective ale cercetării calitative urmăresc analizarea percepției adolescenților privind strategiile utilizate de instituțiile educaționale în vederea îmbunătățirii participării la activități cultural-artistice, educaționale și civice a tinerilor, stabilirea rolurilor pe care le joacă agenții educativi și principalele instanțe de socializare în dezvoltarea și cultivarea pasiunilor, precum și formarea preferințelor de consum cultural, dar și cunoașterea modului în care elevii se raportează la valorile socio-culturale. De asemenea, am avut în vedere identificarea motivațiilor tinerilor de a-și alocă diverse resurse (simbolice) pentru acumularea de capital cultural prin

implicarea în astfel de activități și examinarea perspectivelor și aspirațiilor socio-profesionale și educaționale ale elevilor cu preocupări în domeniul cultural-artistic.

În realizarea efectivă a studiului au fost respectate normele de etică și deontologie a cercetării, păstrându-se confidențialitatea și caracterul anonim al subiecților și datelor colectate. În prealabil au fost obținute acordurile scrise și verbale de derulare a demersului empiric din partea tuturor părților implicate⁶.

Interviurile vin în completarea anchetei de teren de tip cantitativ și evidențiază factorii determinanți ce stau la baza dorinței adolescenților de a se angaja pe termen scurt, mediu sau lung în acțiuni educaționale și extrașcolare de amploare. O altă miză importantă a reprezentat-o identificarea motivațiilor tinerilor de a-și aloca diverse resurse pentru acumularea de capital cultural și de a vedea dacă sistemul de valori la care se raportează este cel care le motivează actele.

Cei 15 tineri intervievați constituie tot atâtea cazuri și viziuni diferite asupra tematicilor studiate. Fiecare adolescent deține deja un istoric în dezvoltarea preocupărilor pe care le are în prezent, timp în care a reușit să asimileze o cantitate apreciabilă de cunoștințe și experiențe, toate acestea ajutându-l să evolueze și să performeze în activitățile pe care le-a întreprins ulterior. În general, apariția interesului respondenților pentru anumite activități cultural-artistice este plasată din punct de vedere temporal în perioada claselor primare și începutul claselor gimnaziale, atunci când au stabilit primele legături cu formele de manifestare culturală pe care le reprezintă (muzică, desen, fotografie, dans ș.a.). Prin contactul

⁶ (a) conducerile unităților de învățământ, (b) unul dintre tutorii legali, în cazul minorilor și (c) elevii intervievați, după prezentarea scopului și a obiectivelor cercetării.

direct cu mediile sau/ și cu bunurile culturale, facilitat preponderent de familie, majoritatea respondenților au avut ocazia să-și descopere încă de la vârste fragede pasiunile pe care mai apoi și le-au rafinat în diverse maniere, pe cont propriu sau prin înscrierea în cadrul unor grupuri organizate atât în școală, cât și în afara școlii. În procesul de cultivare și dezvoltare a pasiunilor cultural-artistice, familia, prietenii apropiați și „alții semnificativi” (cadre didactice, grupurile extinse, alte cunoștințe cu preocupări similare) au fost menționați ca având *a priori* – în proporții diferite, în funcție de cazul analizat – un rol și o influență însemnate. Fie că este adus în discuție sprijinul material, tradus în general prin oferirea de cadouri sau achitarea unor cursuri de specialitate sau susținerea morală, sub forma sfaturilor și a îndrumărilor, cei trei factori anterior enumerați constituie agenți educativi deosebit de importanți în acumularea temeinică de către adolescenți a unei sume de cunoștințe și experiențe necesare în construcția cadrului de manifestare a preocupărilor cultural-artistice și educaționale.

De subliniat ar fi faptul că 10 din cei 15 tineri intervievați nu se opresc doar la practicarea efectivă a pasiunilor lor, ci au declarat că obișnuiesc să se implice în activități de voluntariat conexe domeniilor în care sunt angajați în prezent (festivaluri de hip-hop, rock sau literatură, evenimente dedicate tinerilor, proiecte școlare, proiecte axate pe domeniul artistic ș.a.). De altfel, cei zece adolescenți conferă o importanță ridicată voluntariatului și consideră că este o bună oportunitate de a-și valorifica și îmbogăți experiențele, socializând cu participanții la evenimente, cunoscând informații și oameni noi cu preocupări similare sau familiarizându-se cu modul de organizare a unei festivități de amploare. Practic, în rândul tinerilor are loc o activare și o

susținere a spiritului civic, inclusiv prin implicarea lor directă în activități culturale și educaționale, adolescenții având astfel ocazia să învețe ce înseamnă apartenența la o organizație (fie că vorbim de colective redacționale, asociații cultural-artistice, O.N.G.-uri etc.) și să își însușească prin acțiuni practice termeni conceptuali precum organizare sau control. Beneficiile implicării în acțiuni civice sunt percepute în termenii achiziționării de capital simbolic și social, care ulterior să poată fi valorificate pe termen mediu sau lung, sub aspect educațional și socio-profesional. Tinerii consideră că prin acțiunile lor dobândesc o anumită recunoaștere socială, pe care în alte circumstanțe nu o pot câștiga, iar diplomele și adeverințele obținute pot reprezenta dovezi legitime ale interesului pe care îl acordă domeniului în care sunt agrenați.

Imaginea internalizată a culturii cuprinde în rândul liceenilor intervievați o varietate de nuanțe definitorii cu precădere pentru sfera artistică și creativă. De altfel, raportarea tinerilor la cultură este influențată în general de preocupările lor cotidiene în domeniul creativ sau educațional, fiind sesizabilă o tendință de asociere a termenului cu pasiunea pe care și-o cultivă în prezent sau activitățile culturale pe care obișnuiesc să le consume în mod regulat. Majoritatea adolescenților intervievați au susținut că alocă o importanță ridicată culturii, argumentele lor fiind legate de o serie de valori și principii personale, după care susțin că își ghidează activitățile cotidiene și care sunt concentrate în jurul termenului de *deschidere* (spre exemplu, *deschidere* de noi drumuri sau orizonturi, *deschidere* față de sine și de ceilalți sau față de posibilitatea de asimila noi informații ș.a.). Astfel, percepția pozitivă privitoare la cultură este legată de sesizarea unor beneficii ce țin în principal de: susținerea sau/ și generarea unor relații sociale solide între indivizi; însușirea anumitor

comportamente și abilități dezirabile social; crearea unei identități socio-culturale proprii; lărgirea orizontului de cunoaștere în diverse domenii; îmbunătățirea comunicării interpersonale ș.a.

Cea de-a doua parte a analizei a fost concentrată asupra percepțiilor pe care le au tinerii despre rolul școlii în promovarea activităților cultural-artistice și educaționale. Pornind de la răspunsurile consemnate, în rândul adolescenților intervievați am distins trei categorii generale de opinii privind acest aspect: (1) *Susținători* ai ideii că școala reprezintă un mediu care sprijină participarea și implicarea exhaustivă a tinerilor în cadrul unor activități de profil; (2) *Critici* ai manierei în care unitățile de învățământ aleg să se angajeze în facilitarea accesului tinerilor la evenimente educaționale și culturale; (3) *Observatori* ai tendinței manifestate de instituțiile educaționale de orientare a gusturilor și preferințelor culturale doar spre anumite domenii.

Unii tineri intervievați au sesizat o serie de discrepanțe între *oferta* de evenimente și activități cultural-artistice promovate în interiorul unităților de învățământ și *cererea* venită din partea elevilor. Chiar dacă în numeroase situații analizate este apreciat și evidențiat rolul școlii de promotor al practicilor culturale (cu precădere, cele de tip *tradițional* – teatru, operă, desen, arte plastice ș.a.) și educaționale, adolescenții intervievați nu au ezitat să formuleze idei de îmbunătățire sau de calibrare a raportului subunitar dintre oferta și cererea anterior menționate. Sunt astfel aduse în discuție, pe de o parte necesitatea unui efort conjugat din partea profesorilor, a elevilor și a instanțelor conexe domeniului educațional, în perspectiva identificării cadrelor comune de coagulare a unor acțiuni care să răspundă necesităților și nevoilor de consum cultural pe care le resimt tinerii, iar pe de

altă parte depășirea unor „bariere” (inclusiv de mentalitate) ce ar împiedica școala, la nivel general, să manifeste deschidere față de practici specifice culturii *medii*, *populare* sau chiar *subculturilor* (hip-hop, grafitti, muzică rock ș.a.).

Argumentele oferite în general de tineri în privința creșterii gradului de participare și implicare al elevilor în activități cultural-artistice și educaționale gravitează în jurul unor factori motivaționali intrinseci (spre exemplu, voința/dorința personală) care conduc spre obținerea de beneficii individuale cu efecte pe termen mediu și lung (dezvoltare individuală, cunoașterea sinelui, extinderea rețelei de relații sociale, îmbunătățirea abilităților de socializare ș.a.). Tinerii conștientizează importanța grupurilor cultural-artistice înființate în interiorul unităților de învățământ, susținând că acestea pot contribui la îmbunătățirea și consolidarea relațiilor dintre colegi. De altfel, participarea la acțiuni și evenimentele cultural-artistice, civice și educaționale reprezintă, din perspectiva adolescenților, o cale de a se devolta din punct de vedere personal, fiind percepută ca o etapă esențială în procesul de conturare a unei identități socio-culturale și a unor predispoziții de consum cultural, care ulterior să conducă la cristalizarea unor interese sau pasiuni într-un domeniu conex. Totodată, implicarea în asemenea activități îi poate ajuta pe elevi să se cunoască pe sine, să se dezvolte pe plan individual și, în cele din urmă, să-și alcătuiască o rețea de relații sociale solide, formată din persoane care au preocupări similare. Alături de familie, școala și grupurile de egali reprezintă agenți de socializare care pot influența angajarea tinerilor în acțiuni de acest tip. Atât unitățile de învățământ, cât și asociațiile sau grupurile cultural-artistice care funcționează în afara școlilor reprezintă terenuri propice pentru integrarea tinerilor în diverse roluri sociale. După cum am constatat din analiza interviurilor,

elevii au avut posibilitatea, prin includerea lor în astfel de grupuri, de a internaliza noi cunoștințe și un anumit capital socio-cultural ce ar putea produce efecte în privința parcursului biografic ulterior al acestora.

În cadrul interviurilor, elevii au menționat rolul notabil pe care îl au „noile tehnologii” în promovarea acțiunilor culturale și educaționale, cu atât mai mult cu cât rata de accesibilitate a mijloacelor digitale în rândul adolescenților este extrem de ridicată. Astfel, pentru tineri „noile tehnologii” comportă o serie de efecte pozitive asupra dobândirii de noi aptitudini și dezvoltării abilităților artistice, educaționale, creative sau sportive prin vizionarea unor tutoriale. Totodată, Internetul este utilizat ca un instrument de promovare a creațiilor proprii, dar și ca un mijloc de a acumula un anumit capital cultural în sensul că tinerii pot intra în contact direct cu operele sau creațiile altor artiști care performează în domenii conexe cu preocupările și preferințele lor cultural-artistice.

Una dintre provocările studiului calitativ a fost ca prin intermediul interviurilor de profunzime să evidențiez pentru ce anume consideră tinerii – din perspectiva lor - că îi pregătește implicarea în diverse activități cultural-artistice și dacă sunt înclinați spre o formă de producție culturală *orientată pe termen scurt*, finalizată la sfârșitul ciclului de studii sau spre una pe *termen lung*, cu intenția de a se profesionaliza în domeniu, prin asumarea conștientă a unor riscuri și provocări impuse de cererea pieței. Grupurile cultural-artistice dedicate tinerilor, dețin o dinamică aparte și cunosc o anumită ordine, cu „reguli proprii ale jocului” la care cei care aderă trebuie să se adapteze într-un interval de timp cât mai scurt. În plus, aceste grupuri sunt volatile (generațiile de elevi se schimbă permanent), iar timpul pe care tinerii îl au la dispoziție pentru un proces de omogenizare este redus. Cu toate acestea, se

întrunesc premisele creării unor relații sociale puternice – de stimă, amicitie/ prietenie – mai ales prin prisma preocupărilor elevilor pentru această formă de producție culturală. Totodată, asemenea implicări nu au fost și nu sunt ocazionale, ci îi pot orienta pe tineri într-o veritabilă angajare în câmpul cultural, fapt evidențiat și prin intermediul interviurilor.

Din analiza interviurilor reiese că majoritatea tinerilor intervievați posedă așa-numitul „simț al jocului”, înzestrând cu semnificații aparte acțiunile în care sunt angrenați și identificând rațiunile pentru care și-au ales sau au fost încurajați să-și aleagă traseul urmat până în prezent. Aceștia s-au regăsit în postura de a-și anticipa viitorul, reflectând asupra mizei investițiilor (*ilusio*) pe care le-au realizat în vederea asimilării unui capital social sau/ și cultural prin implicarea personală în diverse activități. Astfel, am evidențiat că tinerii se află într-un proces de formare a propriilor sisteme de aspirații, care se regăsește mai mult sau mai puțin în opoziție cu cel gândit de familiile lor de origine. Pe acest fond, unii adolescenți se arată dispuși să înfrunte riscurile pe care le presupune asumarea unei cariere care să concorde cu preocupările lor, „jocul” dispunând în situațiile analizate de o logică subsecventă anumitor strategii individuale, puse pe seama relației dintre sistemul de dispoziții și cel al potențialităților obiective oferite de câmpul social. Așadar, în cazul tinerilor care au participat la studiu, manifestarea pasiunilor pe care le au în domeniul cultural-artistic și-a pus amprenta – în diferite măsuri – asupra conturării expectanțelor și perspectivelor pe care le au pe plan educațional și ocupațional. La construcția imaginii și reprezentărilor privind posibilele traiectorii socio-profesionale au fost evocate diverse instanțe de socializare: părinții, membri ai familiei extinse, școala/ cadre didactice sau prietenii cu pasiuni comune.

Nu în ultimul rând, am analizat așteptările pe care le au tinerii în legătură cu angajamentele lor în sfera cultural-artistică și educațională, nefiind omise problemele pe care tinerii le percep în legătură cu barierele și provocările care îi împiedică sau le îngreunează accesul la astfel de oportunități de a-și dezvolta aptitudinile cultural-artistice (mediul de rezidență, istoricul familial, resursele financiare și materiale ș.a.).

La nivel general, cele două studii prezentate pe parcursul tezei evidențiază importanța pe care o alocă tinerii activităților culturale, analiza datelor permițând nuanțarea unor viziuni specifice legate de comportamentul cultural adoptat de adolescenți. Alături de practicile culturale *tradiționale*, se impune o concentrare a atenției și asupra manierei în care „noile tehnologii” și *new-media* modelează practicile de consum cultural ale adolescenților, cu atât mai mult cu cât în societatea contemporană asistăm la o creștere a importanței pe care o acordă tinerii culturii domestice facilitată de evoluția digitală. Totodată, mediul online oferă tinerilor oportunități de a-și dezvolta cunoștințele și aptitudinile cultural-artistice, fiind un instrument util –în accepțiunea unora dintre respondenți, în ceea ce privește cultivarea și dezvoltarea pasiunilor pe care le practică într-un cadru organizat.

Pe acest fond, se impun o serie de **recomandări**, acestea rezultând în urma analizei datelor oferite de adolescenți:

- Extinderea studiului spre alte grupuri țintă constituite din (a) cadre didactice coordonatoare de activități culturale în interiorul unităților de învățământ și (b) personalități ce activează în domeniul cultural.

Prin contactul cu profesorii, poate fi evidențiat în ce măsură activitățile culturale intermediare de școli induc un anumit tip de comportament cultural (mai mult sau mai puțin

conformist) și dacă aceste aspecte sunt acceptate/ interiorizate de către elevi. Totodată, un aspect interesant de urmărit ar fi maniera în care personalitățile din sfera culturală sau „furnizorii” de cultură percep practicile de consum și producție culturală agreate de elevi. Includerea în universul cercetării a personalităților care deja au acumulat un important capital cultural, survine ca urmare a necesității trasării unei imagini cu privire la evoluția practicilor culturale pe axa *trecut – prezent – viitor*. Prin intermediul perspectivei lor de ansamblu și pe baza experienței pe care o dețin în sfera socio-culturală pot fi identificate riscurile la care este expusă noua generație, spre ce tip de cultură se îndreaptă, diferențele dintre câmpurile culturale din comunism și post-comunism, cum pot fi menținute practicile culturale *tradiționale* în atenția tinerilor și cum ar putea fi acestea adaptate la *new media* pentru a se menține într-un registru cultural adecvat.

- Realizarea la nivel local/ județean a unei platforme online unice de prezentare a cluburilor, asociațiilor, organizațiilor, cercurilor, revistelor ș.a. înființate în cadrul instituțiilor educaționale, dedicate elevilor cu preocupări în domeniile cultural-artistice și educaționale.

În cadrul studiului pe care l-am efectuat, am identificat adolescenți care au susținut că nu au avut posibilitatea de a-și cultiva și dezvolta pasiunea tocmai din cauza lipsei de informare cu privire la ofertele de cursuri sau inițiative care să corespundă intereselor lor în domeniul cultural-artistic. O asemenea platformă online, cu prezență și în spațiul rețelelor de socializare, beneficiind de promovarea unităților de învățământ, ar putea conduce la o creștere a gradului de informare al tinerilor asupra ofertelor de programe și activități congruente cu pasiunile lor.

- Îmbunătățirea nivelului de cunoaștere empirică a preocupărilor tinerilor în domeniul cultural-artistic și a practicilor de consum cultural de care aceștia sunt interesați.

Experiența acumulată în decursul activității de teren consacrate acestui studiu mi-a oferit posibilitatea să observ că unitățile educaționale sunt interesate, în anumite condiții, de asemenea cercetări care oferă posibilitatea analizării unor aspecte ce țin de cunoașterea opiniilor pe care le au elevii cu privire la domeniul cultural. În acest context, țin să subliniez faptul că fiecare instituție de învățământ a beneficiat de câte o sinteză a principalelor rezultate, concluziile rapoartelor fiind dezbătute, în unele situații, la nivelul consiliilor profesoriale. Astfel, printr-un parteneriat realizat între școli și Departamentul de Sociologie din cadrul Facultății de Filosofie și Științe Social-Politice, se poate concepe o strategie unitară de cercetare care să permită identificarea practicilor și activităților culturale de care elevii se declară a fi interesați. Un asemenea demers empiric vine în sprijinul unităților școlare care doresc să-și actualizeze și să-și adapteze *oferta* de activități cultural-artistice și educaționale promovate, cu *cererea* venită din partea elevilor, acesta fiind unul din aspectele surprinse atât prin ancheta de tip cantitativ, cât și prin intermediul cercetării calitative.

Sintetizând, cunoașterea optimă și reală a comportamentelor culturale specifice, în funcție de o serie de variabile socio-demografice relevante, se poate realiza în maniera redată în părțile consacrate studiilor empirice, iar rezultatele unor asemenea inițiative se pot transpune în diverse politici de resort care să îmbunătățească și să adapteze oferta culturală la cerințele tinerilor. Luând ca reper prevederile noii

Strategii naționale în domeniul politicii de tineret 2015-2020, în care unul din domeniile principale de intervenție este „cultura și educația non-formală”, modelul de cercetare pe care l-am propus în cadrul tezei poate aduce, într-o primă etapă, o contribuție la cunoașterea empirică a problematicilor ce țin de implicarea tinerilor în activități culturale. Studiul întreprins are valențele unei „cercetări acțiune”, cu atât mai mult cu cât școlile partenere au avut și vor avea acces la rezultatele demersului, acestea sprijinind crearea unor planuri de creștere a participării culturale în rândul elevilor, cu atât mai mult cu cât am evidențiat faptul că tinerii percep sau chiar beneficiază de avantajele acumulării de capital cultural în termeni ce țin de ascensiunea pe plan socio-educational. În plus, cercetarea se poate constitui într-un model de studiu reproductibil și la nivelul altor comunități de elevi din țară, creându-se astfel premisele unor analize comparative. Rezultatele obținute vor avea un impact pozitiv deoarece au rolul de a sprijini tinerii implicați în astfel de proiecte, precum și instituțiile educaționale sau de cultură. Studiul nu vizează doar simpla expunere a mărturiilor elevilor legate de preferințele de consum cultural, ci și cunoașterea resorturilor pe care mediul educațional le oferă adolescenților în vederea îmbogățirii capitalului cultural. Datele obținute pot contribui așadar la îmbunătățirea activității educaționale și a strategiilor din domeniu, precum și la o tratare adecvată a tinerilor cu astfel de interese.

Elementul de originalitate al tezei rezidă din faptul că până în acest moment nu s-a mai realizat un demers sociologic similar la nivel local privind cunoașterea practicilor de consum și producție culturală în rândul liceenilor. Totodată, caracterul eterogen al grupului țintă, includerea în studiu a unor unități de învățământ orientate pe filiere diferite și îmbinarea studiului cantitativ cu cel calitativ, au contribuit la obținerea de rezultate

relevante pentru tematica propusă. Nu în ultimul rând, contactul cu cele cinci instituții de învățământ constituie un prim pas în stabilirea unei legături care poate fi pe viitor exploatată în vederea trasării unor direcții de identificare și sprijinire a tinerilor cu preocupări în domeniul cultural-artistic, precum și de calibrare a raportului dintre *oferta* de evenimente și activități cultural-artistice și educaționale promovate în interiorul unităților școlare și *cererea* venită din partea adolescenților.

Mulțumiri/ Acknowledgements

Această lucrare a fost publicată cu sprijinul financiar al proiectului „Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate”, POSDRU/159/1.5/S/133652, finanțat prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. This work was supported by the strategic grant POSDRU/159/1.5/S/133652, co-financed by the European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Resources Development 2007 – 2013.

Bibliografie selectivă⁷

- BERRA, Matthieu, LAMY, Yvon, *Sociologia culturii*, trad. de Irinel Antoniu, Institutul European, Iași, 2008.
- BOUDON, Raymond (coord.), *Tratat de sociologie*, capitolul „Cultura”, de Bernard VALADE, trad. D. Vasiliu și A. Ene, ediția a II-a, Ed. Humanitas, București, 2006, 546 – 576.
- BOURDIEU, Pierre, „Les trois états du capital culturel”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, vol. 30, nov. 1979, 3 – 6.
- BOURDIEU, Pierre, „The Social Space and the Genesis of Groups”, *Theory and Society*, Vol. 14, No. 6, 1985, 723-744.
- BOURDIEU, Pierre, *Economia bunurilor simbolice*, trad. de M. D. Gheorghiu, Editura Meridiane, București, 1986.
- BOURDIEU, Pierre, *Regulile artei*, trad. de L. Albușescu și B. Ghiu, Ed. A 2-a, Editura Art, București, 2012.
- BOURDIEU, Pierre, *Simțul practic*, trad. R. Caragea, postfața M.D. Gheorghiu, Editura Institutul European, Iași, 2000.

⁷ *Bibliografia completă este inclusă în cadrul tezei de doctorat.*

- CUCHE, Denys, *Noțiunea de cultură în științele sociale*, trad. M.E. Avădanei, pref. C. Grădinaru, Ed. Institutul European, Iași, 2003.
- ECCLES, Jacquelynne S., BARBER, Bonnie L., STONE, Margaret, HUNT, James (2003), „Extracurricular Activities and Adolescent Development”, *Journal of Social Issues*, Vol. 59, No. 4, 865 – 889.
- FERREOL, Gilles (coeditare), *Dicționar de sociologie*, trad. de L. Decei și R. Gârmacea, Ed. Polirom, Iași, 1998.
- GHEORGHIU, Mihai-Dinu, *Scena literaturii: Elemente pentru o sociologie a culturii românești*, Editura Minerva, București, 1987.
- GHEORGHIU, Mihai Dinu, DE SAINT MARTIN. Monique (coord.), *Educație și frontiere sociale: Franța, România, Brazilia, Suedia*, Editura Polirom, Iași, 2011.
- KATZ-GERRO, Tally, „Cultural consumption research: review of methodology, theory, and consequence”, *International Review of Sociology*, 14:1, 2004, 11-29.
- LAZĂR, Marius, „Comunicarea mediată: opțiuni practice ale tinerilor”, *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XXII, nr. 1-2, București, 2011,60-77.
- LEBARON, Frédéric, LEROUX Brigitte (ed.), *La méthodologie de Pierre Bourdieu en action. Espace culturel, espace social et analyse des données*, Dunod, Paris, 2015.
- LIZARDO, Omar, SKILES, Sara, „Cultural consumption in the fine and popular arts realms”, *Sociology Compass* 2/2, 2008, 485 - 502.
- MATTELART, Armand, NEVEU, Érik, *Introduction aux Cultural Studies*, La Découverte, Paris, 2014.
- NETEDU, Adrian Netedu, „Observații privind cercetările asupra practicilor de consum cultural”, *Psihologia Socială*, nr. 35 (I)/ 2015, 151-154.
- NECULAU, Adrian, *Grupuri de adolescenți*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1977.
- OCTOBRE, Sylvie, „Pratiques culturelles chez les jeunes et institutions de transmission: un choc de cultures?”, *Culture prospective*, 2009 – 1, <http://www2.culture.gouv.fr/culture/deps/2008/pdf/Cprospective09-1.pdf>.
- PETERSSON, Gunilla, „A selected Few : School Societies and Symbolic Capital in the Swedish Upper Secondary School”, *Young*, Sage Publications, Vol. 12 (3), 2004, 221-235.
- PETERSON, Richard A, KERN, Roger M., „Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore”, *American Sociological Review*, Vol. 61, No. 5, 1996, 900-907.
- STĂNCIULESCU, Elisabeta, *Sociologia educației familiale. Strategii educative ale familiilor contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1997.
- STOICA, Ana, *Creativitatea elevilor, Posibilități de cunoaștere și educare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- WILLIAMS, Raymond, „The analysis of culture” în BENNET, Tony, MARTIN, Graham, MERCER, Coline WOOLLACOTT, Janet (ed.), *Culture, Ideology and Social Process – A Reader*, London: The Open University, 1989a [1961], 43-52.
- WHITE, Leslie A., „The Concept of Culture”, *American Anthropologist*, Vol. 61, Issue 2, April 1959, article first published online: 28 oct. 2009, 227 – 251.
- **, *Strategia Națională în domeniul politicii de tineret 2015-2020*, raport disponibil la adresa <http://mts.ro/wp-content/uploads/2015/01/Strategia-tineret-ianuarie-2015.pdf>